

Πέρα από τον Berry: Μεθοδολογικοί και θεωρητικοί προβληματισμοί

- Μεθοδολογικές προκλήσεις στη μελέτη της επιπολιτισμοποίησης
- Άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις της επιπολιτισμοποίησης

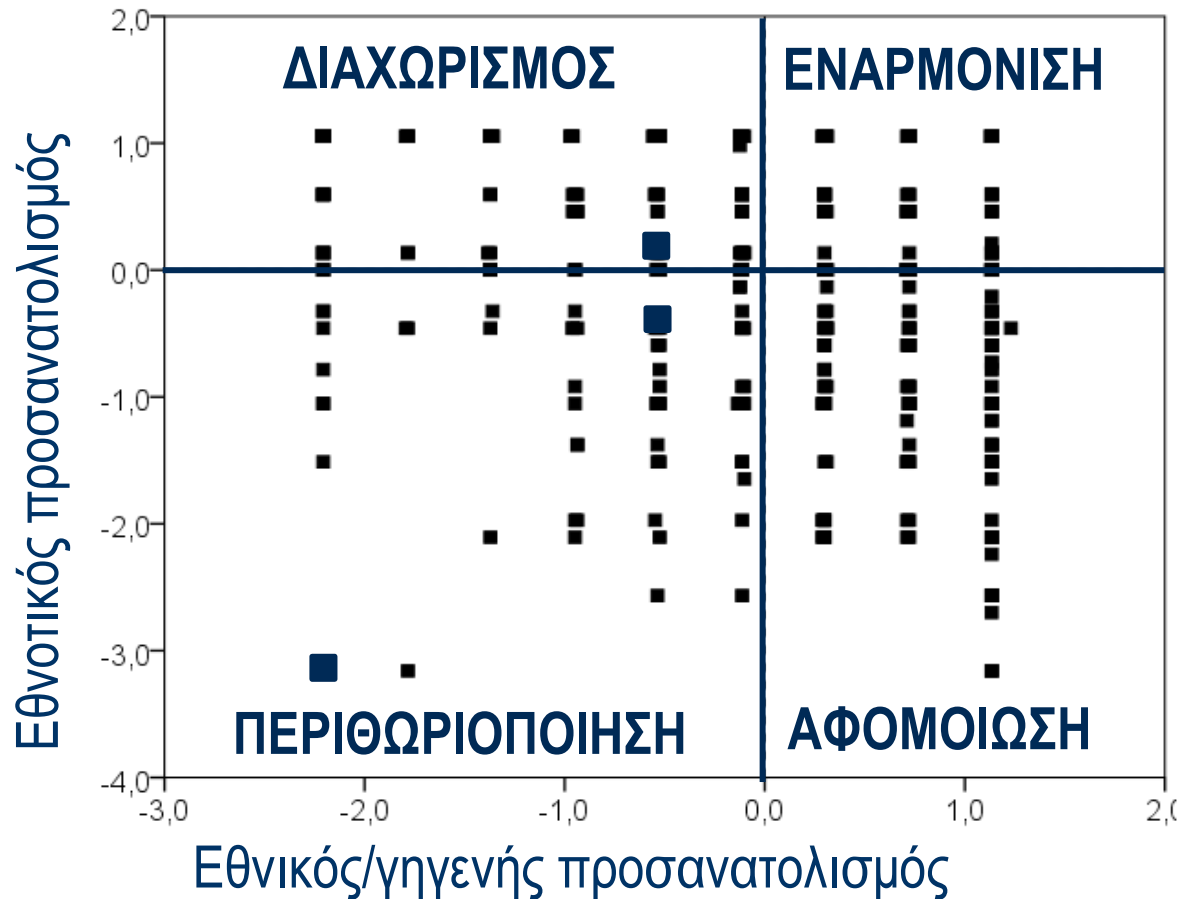
ΨΧ19: Ψυχολογία της Μετανάστευσης
Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ
Εαρινό εξάμηνο 2023-2024
Καθηγητής Βασίλης Παυλόπουλος

Μέτρηση των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης

(Arends-Tóth & van de Vijver, 2006)

- Οι **κατηγορικές** μετρήσεις (π.χ. βινιέτες) παρέχουν μάλλον χονδροειδή εκτίμηση της προτιμώμενης στρατηγικής και ευνοούν τις κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις.
- Οι **ποσοτικές** μετρήσεις (κλίμακες Likert) επιτρέπουν τη μέτρηση καθεμιάς εκ των δύο διαστάσεων πολιτισμικού προσανατολισμού ή κάθε στρατηγικής ξεχωριστά.
- Επιπλέον, έχει προταθεί η διάκριση μεταξύ επιμέρους όψεων της επιπολιτισμοποίησης:
 - ✓ γνωστικά, συναισθηματικά, συμπεριφορικά στοιχεία
 - ✓ δημόσιος έναντι ιδιωτικού τομέα αλληλεπιδράσεων

Η ομαδοποίηση των διαστάσεων επιπολιτισμοποίησης οδηγεί σε απώλεια διασποράς εντός των ομάδων

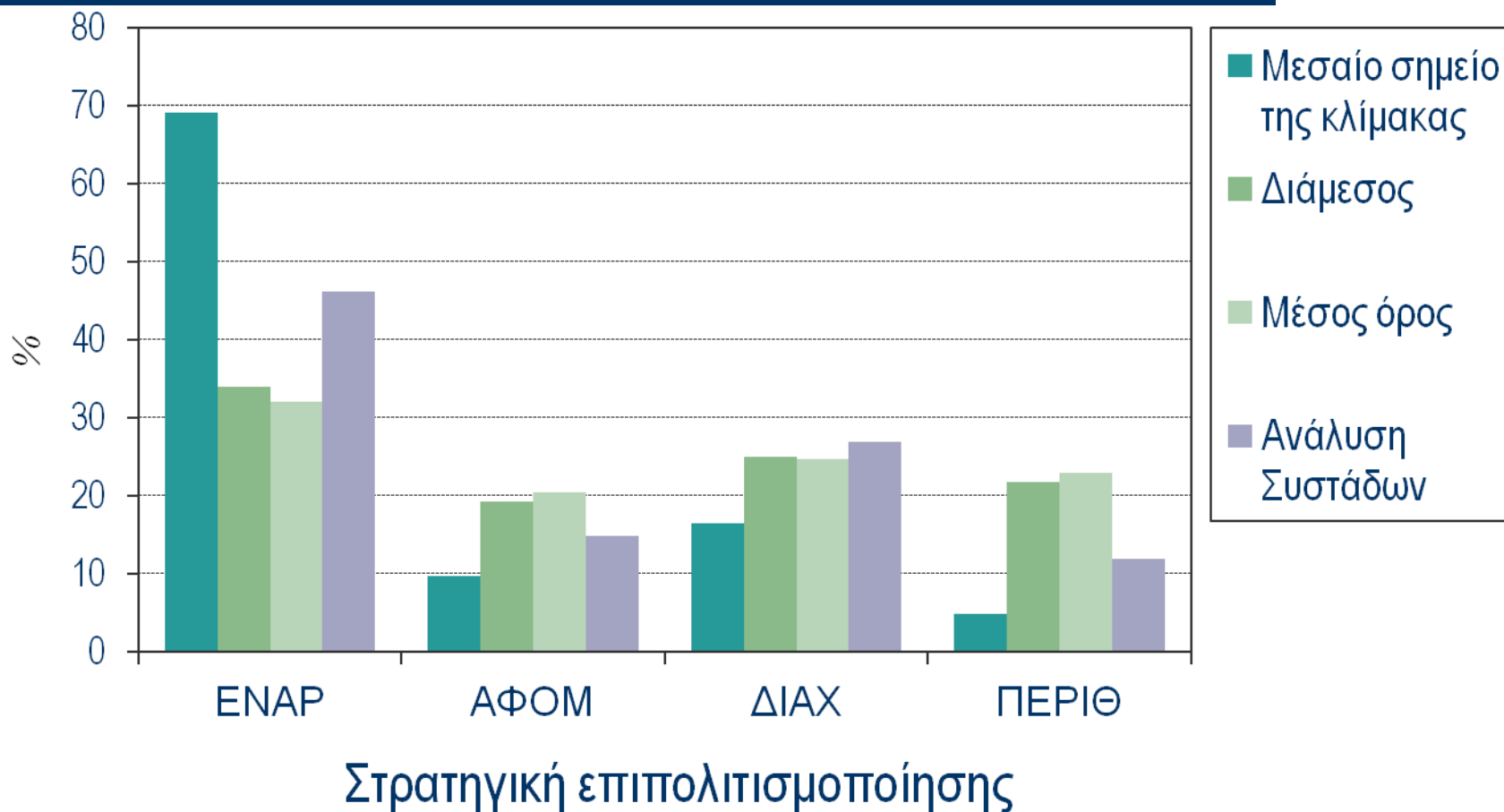

Ταυτοποίηση των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης

- Ο διαχωρισμός των ομάδων χαμηλού-υψηλού πολιτισμικού προσανατολισμού μπορεί να γίνει με διάφορα κριτήρια:
 - ✓ **Μεσαίο σημείο της κλίμακας μέτρησης.** Επιλογή με βάση τη θεωρία, αλλά οδηγεί συχνά σε εξαιρετικά άνιση κατανομή των τεσσάρων στρατηγικών.
 - ✓ **Κεντρική τάση της κατανομής (διάμεσος, μέσος όρος).** Συνδυασμός θεωρητικού και στατιστικού κριτηρίου, οδηγεί σε σχετικά ισορροπημένη εκπροσώπηση των ομάδων.
 - ✓ **Ανάλυση κατά συστάδες.** Καθαρά εμπειρικό κριτήριο, παρέχει ελευθερία για διερεύνηση νέων στρατηγικών, αλλά ίσως να μην αναπαραγάγει με συνέπεια το θεωρητικό μοντέλο.

Διαφορές στην ταυτοποίηση των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης με βάση 4 κριτήρια (N=1.843)

Παυλόπουλος, Ντάλλα, Γεωργαντή, & Μπεζεβέγκης (2011)

Επιπτώσεις από την επιλογή κριτηρίου ταυτοποίησης των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης

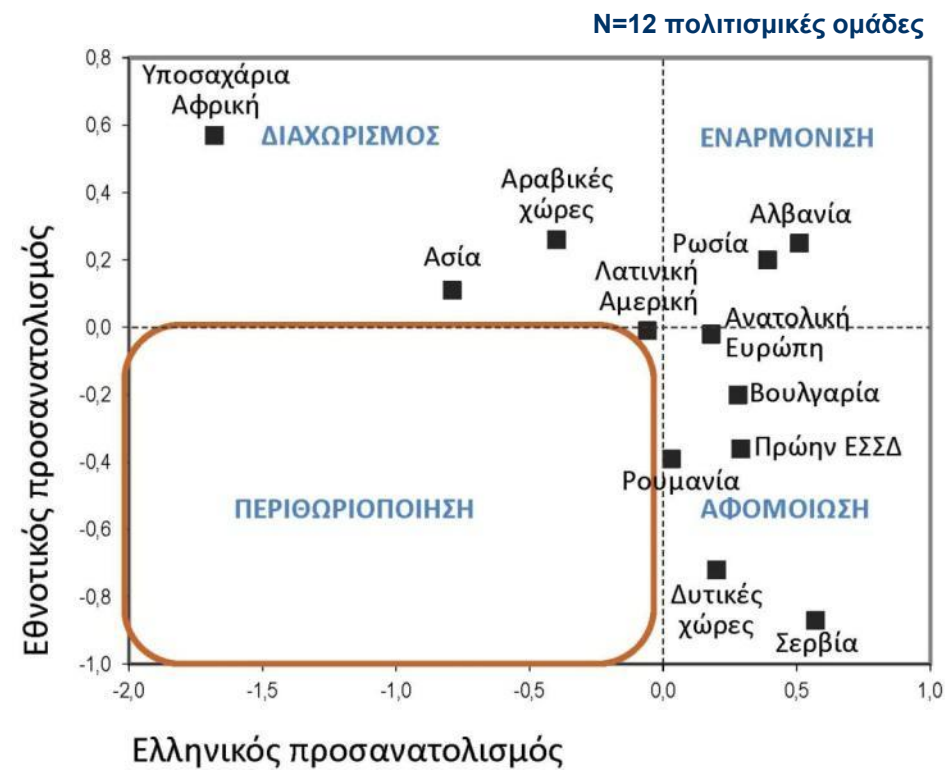
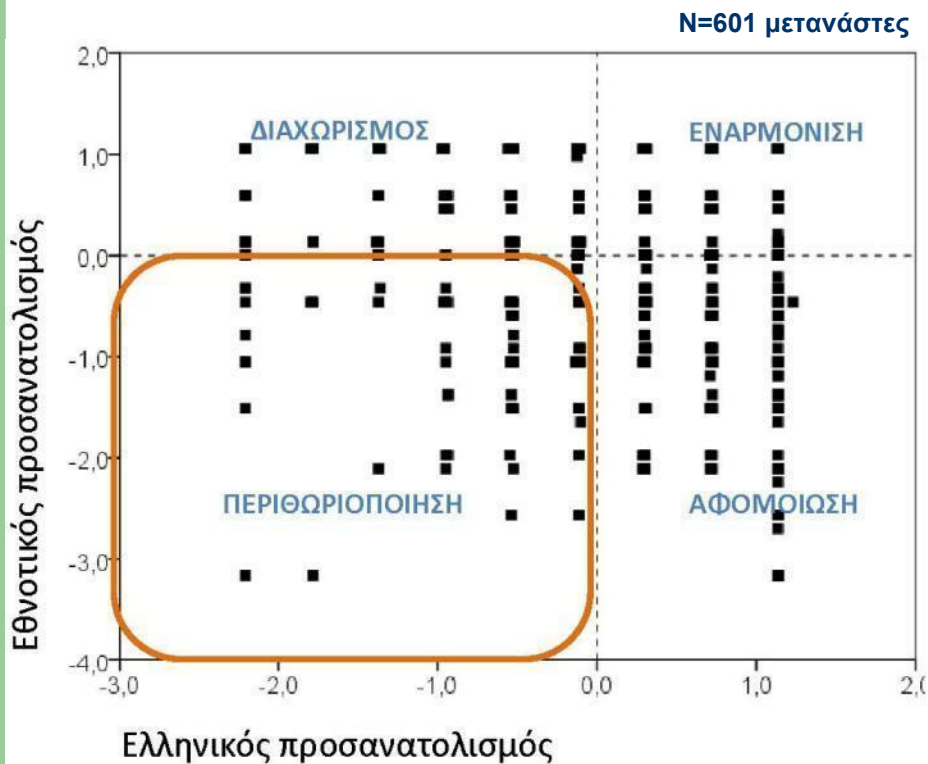
- Η υιοθέτηση διαφορετικών κριτηρίων οδηγεί σε διαφορετική αριθμητική εκπροσώπηση των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης.
- Επιπλέον, η παρουσίαση των στοιχείων αυτών στα ΜΜΕ προκαλεί στρεβλώσεις που ενισχύουν στερεότυπα, στιγματίζουν άτομα ή ομάδες και γίνεται αντικείμενο πολιτικών σκοπιμοτήτων.
- Γι' αυτό, επιβάλλεται η σαφής αναφορά και αιτιολόγηση από τους ερευνητές του κριτηρίου που χρησιμοποίησαν για την ταυτοποίηση των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης.

Στρατηγικές επιπολιτισμοποίησης και επίπεδα ανάλυσης

- Ενδέχεται οι ερευνητές να μεταφέρουν αυθαίρετα τα ευρήματα από ένα επίπεδο ανάλυσης σε άλλο (π.χ. από τα άτομα στις ομάδες). Οι λανθασμένες αυτές πρακτικές είναι γνωστές ως **οικολογικό σφάλμα** και **αντίστροφο οικολογικό σφάλμα** (Hofstede, 2001).
 - ✓ Προτείνεται η χρήση διαφορετικών όρων για τις στρατηγικές επιπολιτισμοποίησης από τη σκοπιά των μεταναστών και της κοινωνίας υποδοχής, αντίστοιχα (Berry, 1997, 2006),
 - ✓ καθώς και η εφαρμογή πολυεπίπεδων στατιστικών τεχνικών ανάλυσης των δεδομένων (HLM, Raudenbush & Bryk, 2002), όταν αυτό είναι εφικτό.

Πολιτισμικός προσανατολισμός των μεταναστών σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο ανάλυσης (N=601)

Besevegis & Pavlouros (2008)

Η στρατηγική της περιθωριοποίησης εντοπίζεται μόνο στο ατομικό επίπεδο (αριστερά), όχι στο πολιτισμικό (δεξιά).

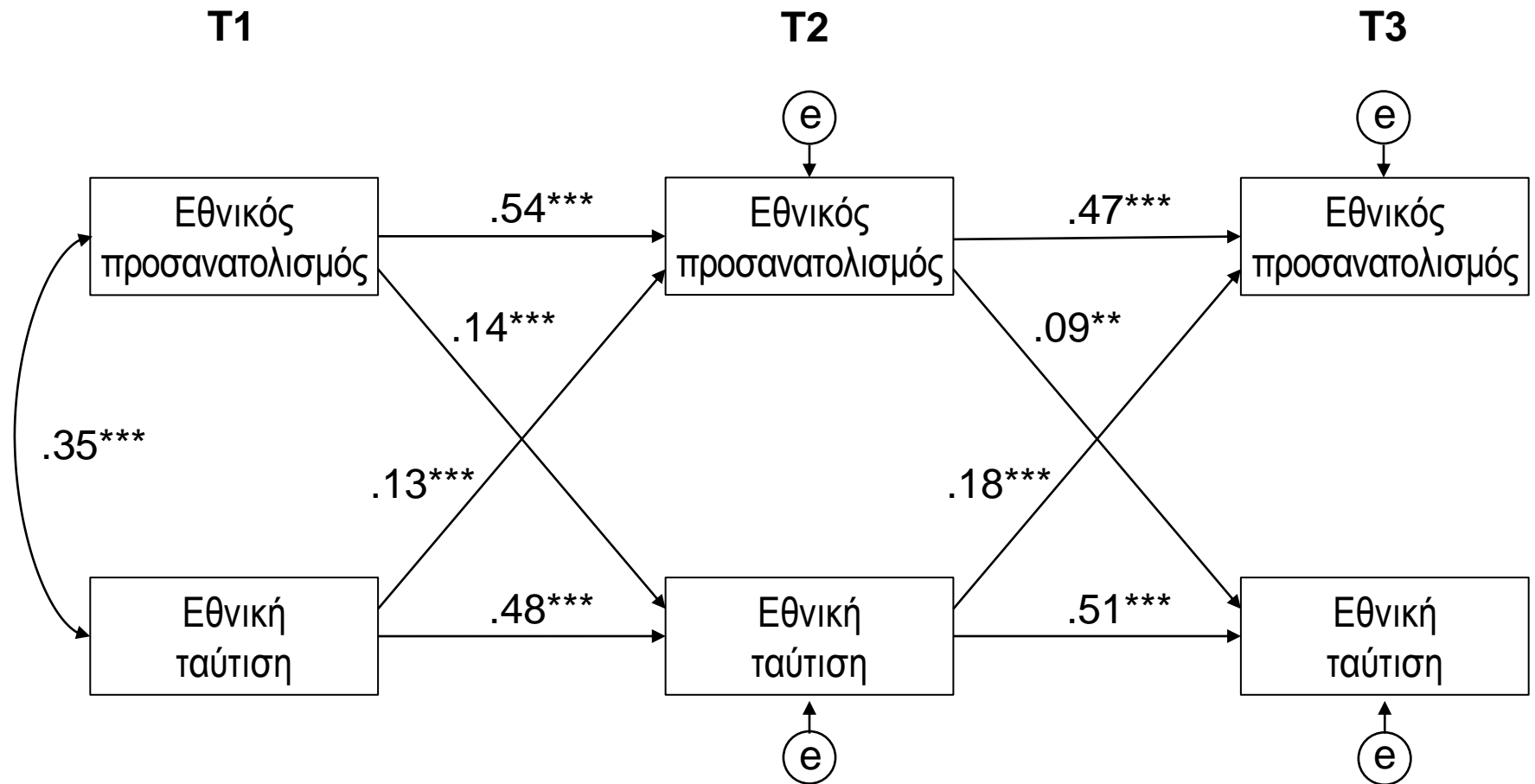
Η στρατηγική επιπολιτισμοποίησης ως επιλογή στο πλαίσιο των διομαδικών σχέσεων

- Η στρατηγική επιπολιτισμοποίησης δεν συνιστά ελεύθερη ατομική επιλογή για τους μετανάστες. Συντελείται σε συνάρτηση με τις στάσεις των γηγενών και την ποιότητα της διαπολιτισμικής επαφής.
- Η επικέντρωση της ευθύνης αποκλειστικά στους μετανάστες για την επιλογή αυτή:
 - ✓ αποτελεί «θεμελιώδες σφάλμα» της κοινωνικής απόδοσης,
 - ✓ παραγνωρίζει την αμοιβαιότητα των διομαδικών σχέσεων,
 - ✓ οδηγεί σε στατική θεώρηση των δυναμικών διεργασιών που συντελούνται κατά τη διαπολιτισμική επαφή.

Η στρατηγική επιπολιτισμοποίησης ως επιλογή στο πλαίσιο των διομαδικών σχέσεων

- Ενδείξεις **αμοιβαιότητας** στη διαμόρφωση των στρατηγικών επιπολιτισμοποίησης:
 - ✓ Έρευνα σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Βόλο και Ρέθυμνο (N=753) έδειξε ότι εκεί όπου οι Έλληνες γηγενείς αναφέρουν πιο συχνή *διαπολιτισμική επαφή*, οι μετανάστες επιλέγουν πιο συχνά την *Εναρμόνιση* παρά τον *Διαχωρισμό* (Παυλόπουλος, 2011).
 - ✓ Σε πανελλαδική έρευνα με ενήλικες μετανάστες (N=1843), η *πρόσληψη της διάκρισης* συνδέθηκε με υψηλότερο εθνοτικό προσανατολισμό και χαμηλότερο ελληνικό προσανατολισμό (Παυλόπουλος & συν., 2011).

Διαχρονική συσχέτιση μεταξύ των διαστάσεων της εθνικής επιπολιτισμοποίησης εφήβων μεταναστών (N=799. Pavlopoulos & Motti-Stefanidi, 2016)

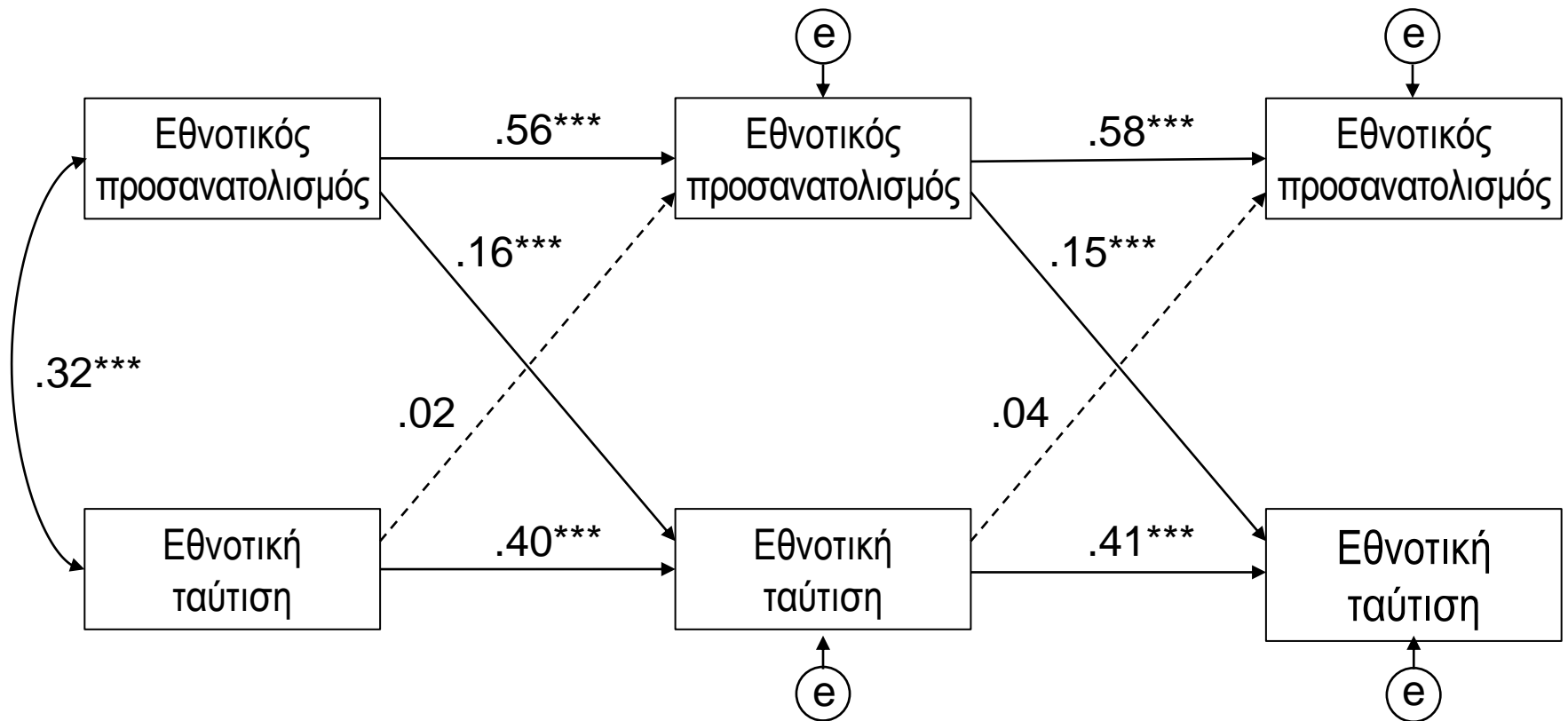
* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Διαχρονική συσχέτιση μεταξύ των διαστάσεων της εθνοτικής επιπολιτισμοποίησης εφήβων μεταναστών (N=799. Pavlopoulos & Motti-Stefanidi, 2016)

T1

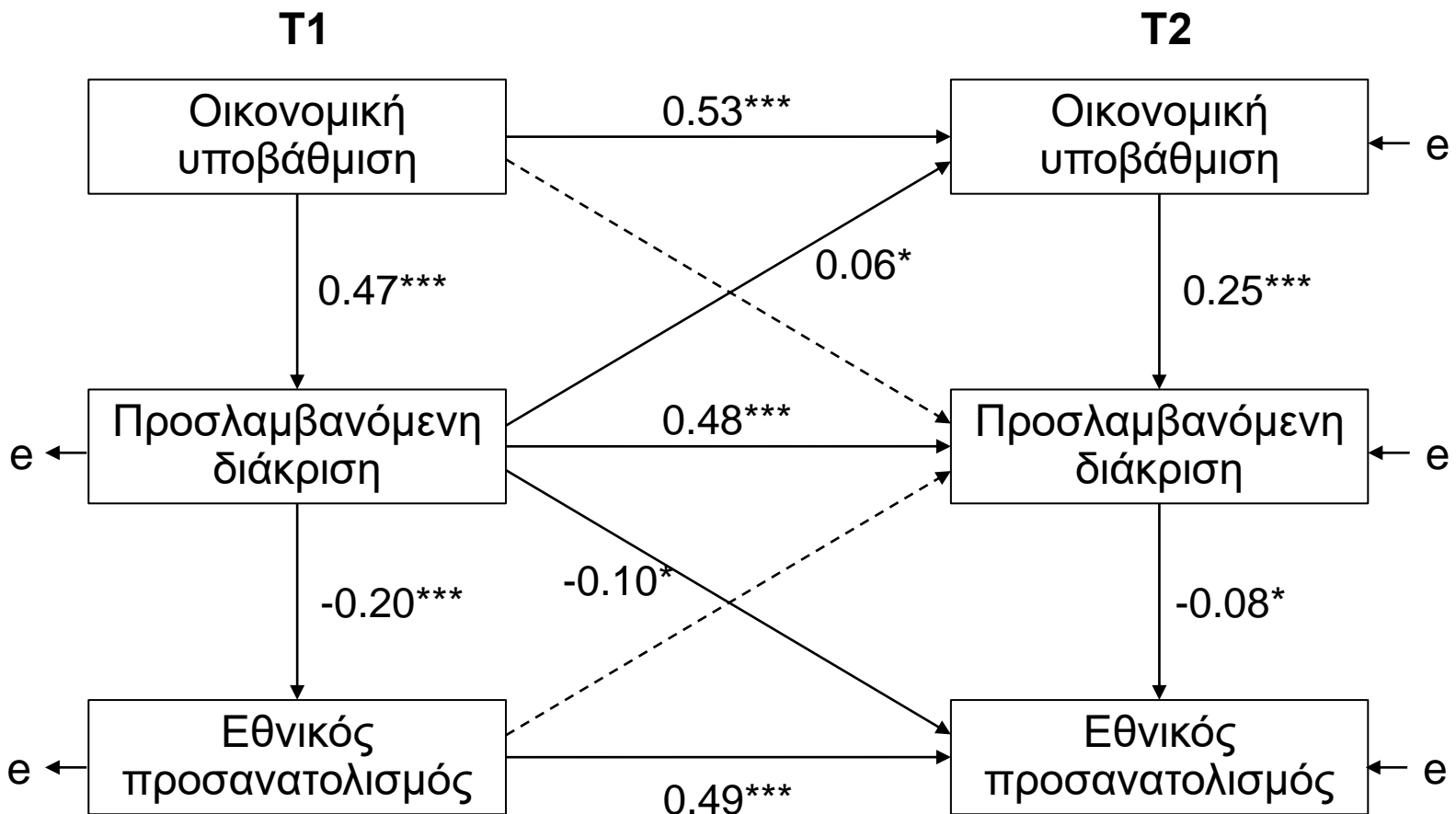
T2

T3

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

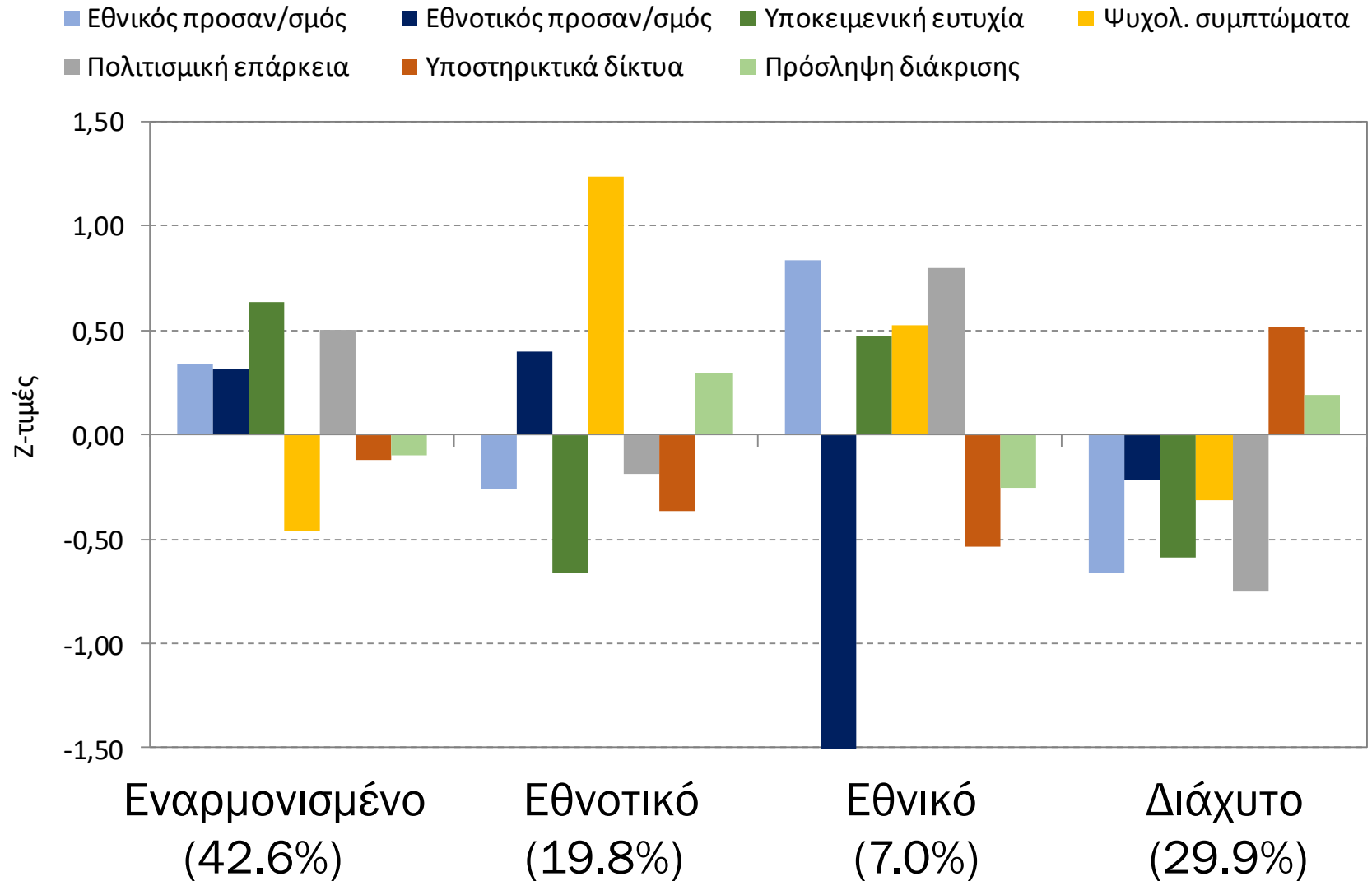
Διαχρονική συσχέτιση μεταξύ οικονομικής υποβάθμισης, πρόσληψης της διάκρισης και εθνικού προσανατολισμού (N=764. Παυλόπουλος & Μόττη-Στεφανίδη, 2015)

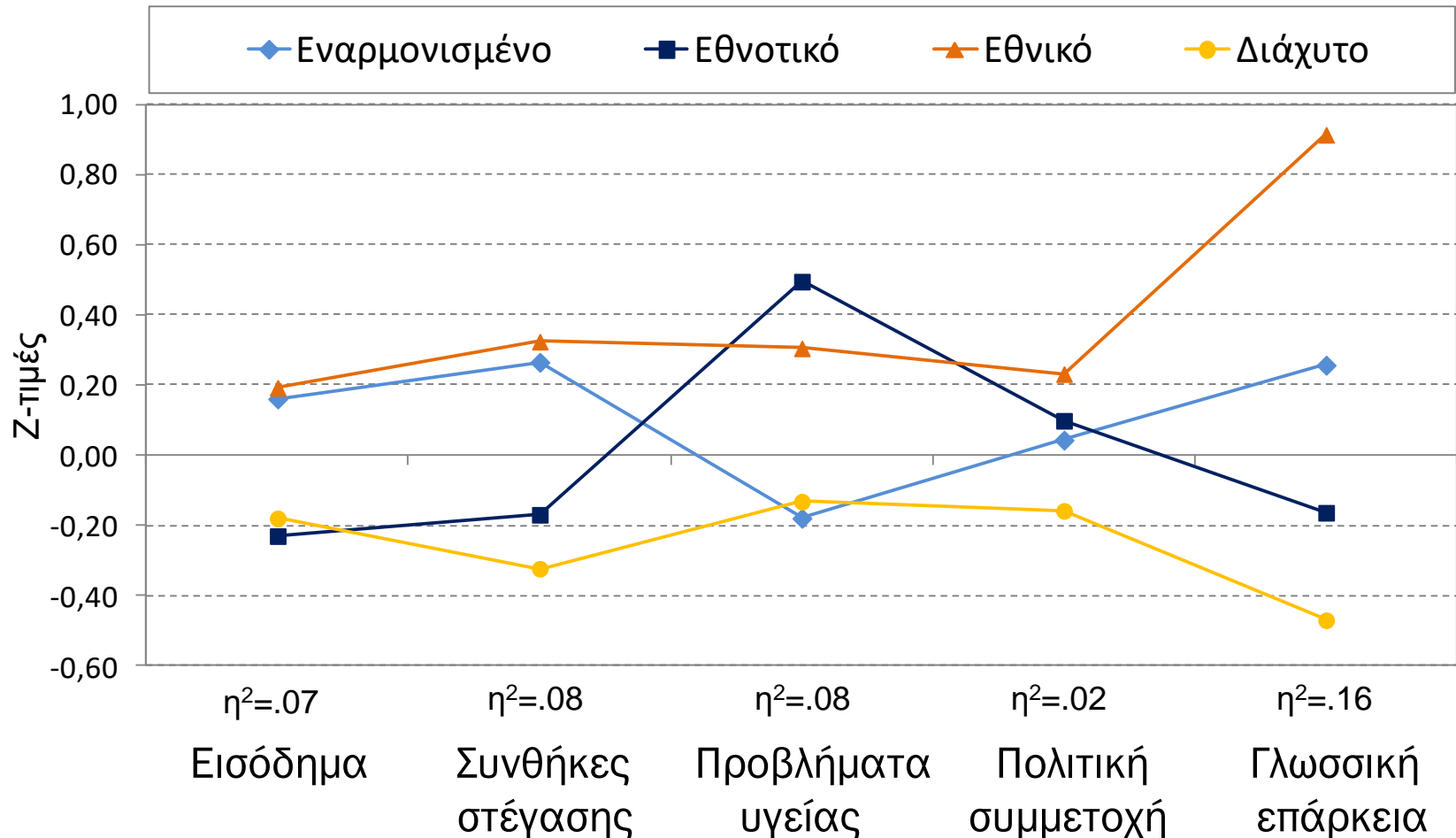
$\chi^2(4)=4.33, p=0.363, \chi^2/df=1.08, CFI=0.999, RMSEA=0.010$

* $p < 0.05$. *** $p < 0.001$

Προφίλ επιπολιτισμοποίησης ενηλίκων μεταναστών (N=1843. Παυλόπουλος & συν., 2011)

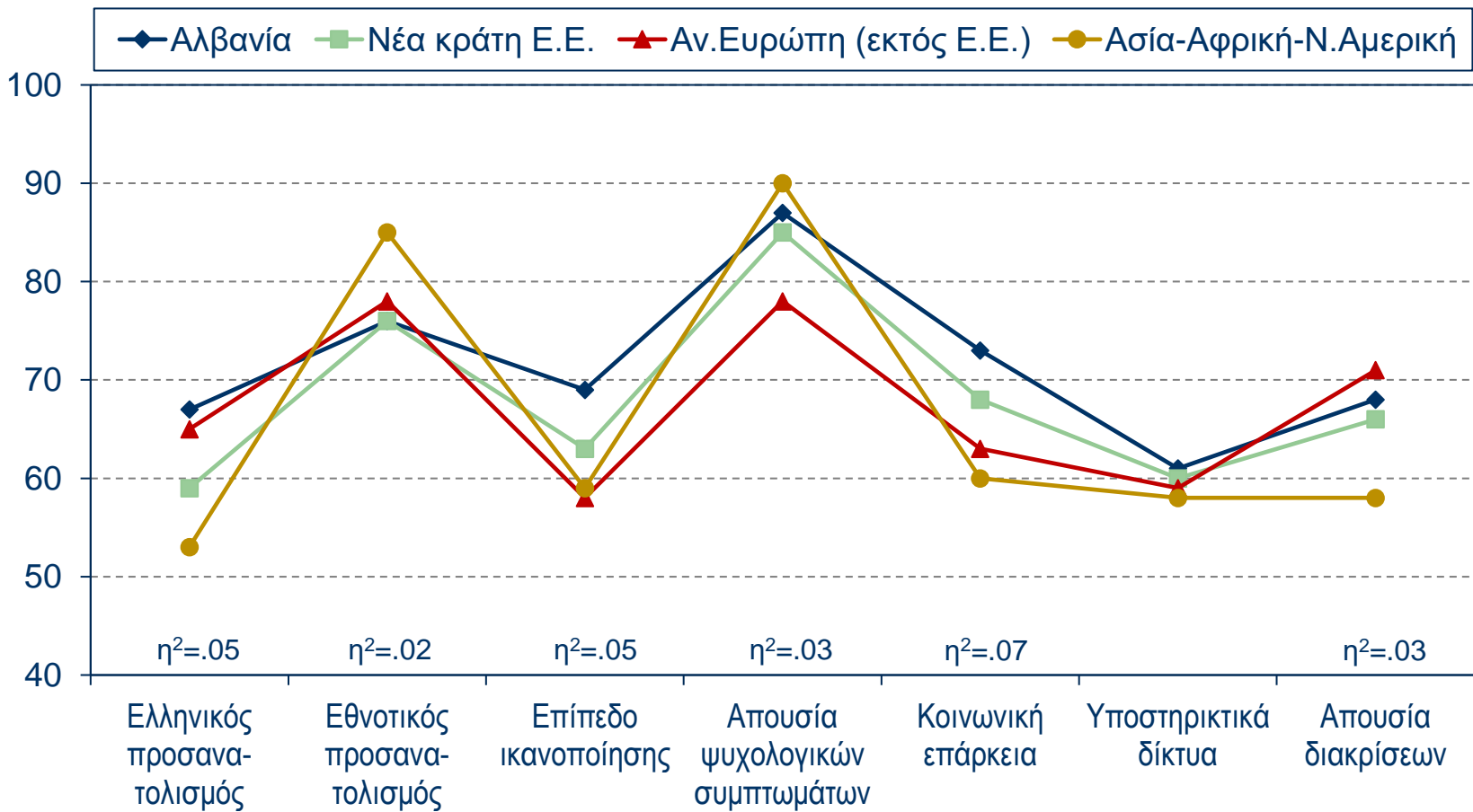

Προφίλ επιπολιτισμοποίησης και ένταξη (N=1843. Παυλόπουλος & συν., 2011)

Δείκτες επιπολιτισμοποίησης και προσαρμογής ενηλίκων μεταναστών ως προς την καταγωγή (N=1.843)

Παυλόπουλος, Ντάλλα, Γεωργαντή, & Μπεζεβέγκης (2011)

Άλλες ψυχολογικές προσεγγίσεις της επιπολιτισμοποίησης

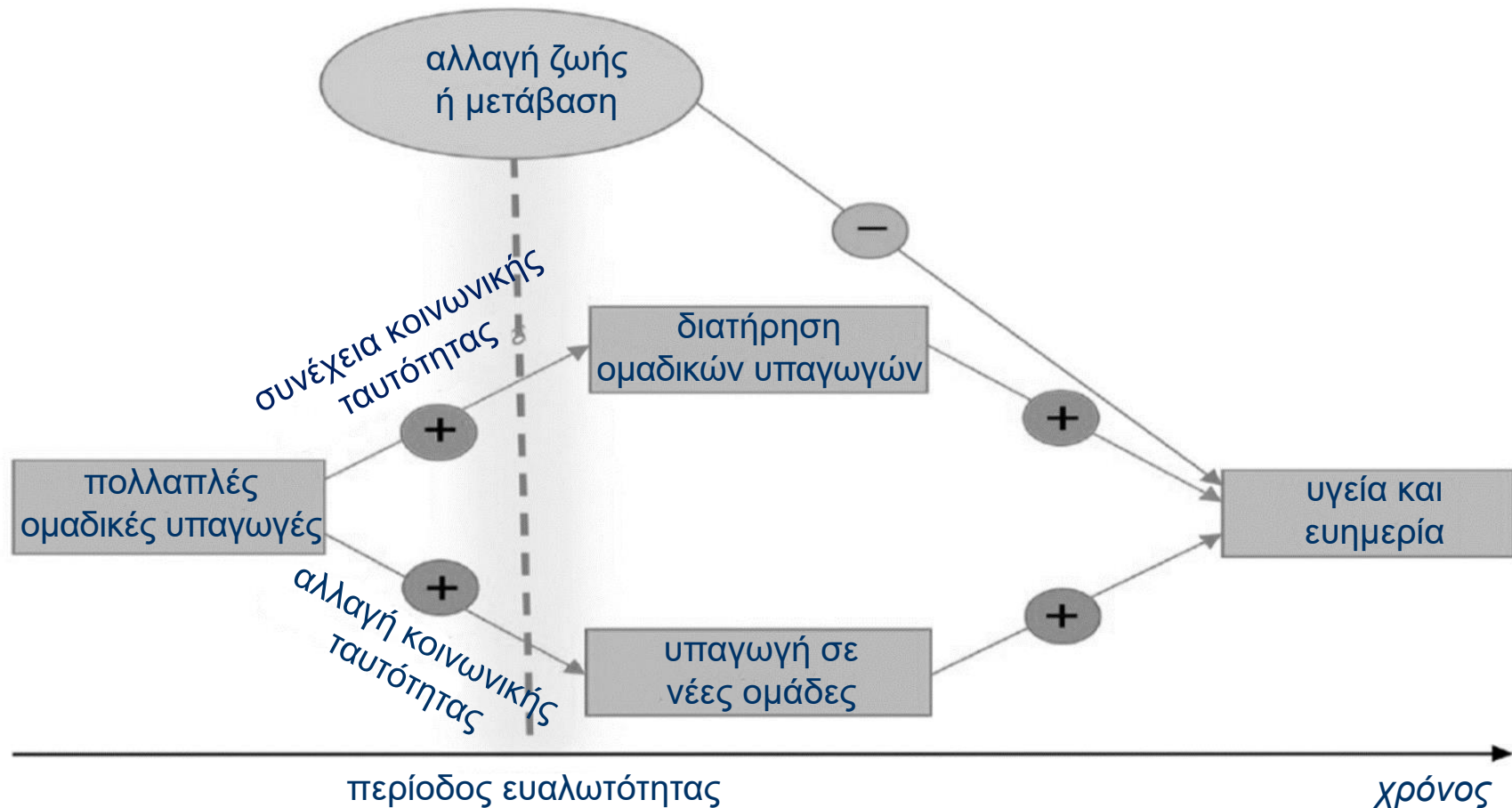
- Στο **Διαδραστικό Μοντέλο Επιπολιτισμοποίησης** οι Bourhis, Moïse, Perreault & Senécal (1997) αναδιατύπωσαν τις δύο ερωτήσεις του μοντέλου του Berry από κοινωνικοψυχολογική σκοπιά, δηλ. ως ταύτιση με την εσω-ομάδα και την εξω-ομάδα. Δίνουν έμφαση στο ρόλο των αντιλήψεων της κοινωνίας υποδοχής και προτείνουν δύο εκδοχές της περιθωριοποίησης: ανομία και ατομικισμό.
- Η Piontkowski και συνεργάτες (Piontkowski, Floracka, Hoelker, & Obdrzalek 2000) τονίζουν την **αντιστοιχία των διομαδικών στάσεων** (συναινετικές, συγκρουσιακές, προβληματικές) και επισημαίνουν τη σημασία της προσλαμβανόμενης ομοιότητας/απόστασης και της διαπερατότητας των ορίων των ομάδων.

Άλλες ψυχολογικές προσεγγίσεις της επιπολιτισμοποίησης

- Το **Διευρυμένο Μοντέλο Σχετικής Επιπολιτισμοποίησης** (Navas, Garcia, Sanchez, Rojas, Pumares, & Fernandez, 2005) δίνει έμφαση στους διαφορετικούς τομείς επιπολιτισμοποίησης (π.χ. πολιτικό, εργασιακό, οικονομικό, οικογενειακό, θρησκευτικό, κοινωνικό). Επιπλέον, διακρίνει μεταξύ προσλαμβανόμενων και προτιμώμενων στρατηγικών/προσδοκιών των ομάδων.
- Ο Rudmin (2003) προτείνει ένα μοντέλο 16 επιλογών λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι: (α) οι επιπολιτιζόμενες ομάδες μοιράζονται ορισμένα κοινά πολιτισμικά στοιχεία, (β) οι επιπολιτιζόμενες ομάδες μπορεί να είναι περισσότερες από δύο, και (γ) οι απαντήσεις στα δύο ερωτήματα του Berry μπορεί να είναι ΝΑΙ, ΌΧΙ, ή ΕΙΤΕ.

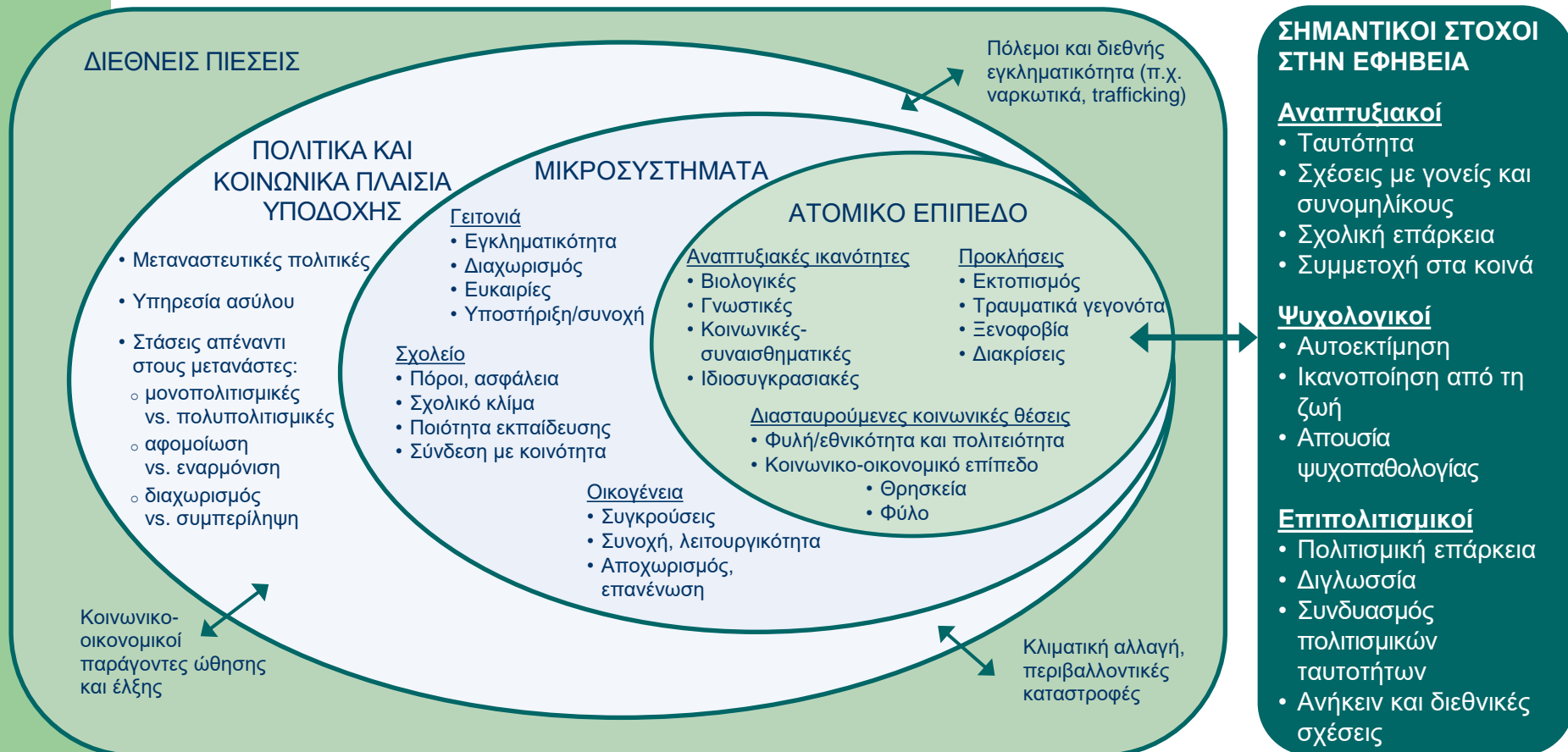
Άλλες ψυχολογικές προσεγγίσεις της επιπολιτισμοποίησης

Το Μοντέλο Αλλαγής της Κοινωνικής Ταυτότητας (SIMIC. Haslam et al., 2018)

Ενοποιητικό μοντέλο της ψυχικής ανθεκτικότητας εφήβων με μεταναστευτικό υπόβαθρο

Suárez-Orozco, Motti-Stefanidi, Marks, & Katsiaficas (2018)

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ

Αναπτυξιακοί

- Ταυτότητα
- Σχέσεις με γονείς και συνομηλίκους
- Σχολική επάρκεια
- Συμμετοχή στα κοινά

Ψυχολογικοί

- Αυτοεκτίμηση
- Ικανοποίηση από τη ζωή
- Απουσία ψυχοπαθολογίας

Επιπολιτισμικοί

- Πολιτισμική επάρκεια
- Διγλωσσία
- Συνδυασμός πολιτισμικών ταυτοτήτων
- Ανήκειν και διεθνικές σχέσεις

Γενικές διαπιστώσεις και προοπτικές

- Η μελέτη των διεργασιών επιπολιτισμοποίησης συμβάλλει στην κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου, καθώς καθιστά μετρήσιμη τη δυναμική πορεία της διαπολιτισμικής επαφής και προφυλάσσει από τη στείρα αναπαραγωγή στερεοτύπων τόσο κατά το μεθοδολογικό σχεδιασμό, όσο και στην ερμηνεία των ευρημάτων.
- Οι διεργασίες αυτές περιλαμβάνουν τον προσανατολισμό των σχέσεων προς τους συμπατριώτες και τους γηγενείς, την εθνική ταυτότητα, το επιπολιτισμικό στρες και τις στρατηγικές για την αντιμετώπισή του, καθώς και την αξιοποίηση των διαθέσιμων ψυχοκοινωνικών πόρων.

Μελλοντικές κατευθύνσεις στη μελέτη της επιπολιτισμοποίησης

- Συνδυασμός ποσοτικών και κατηγορικών μετρήσεων (διαστάσεις πολιτισμικού προσανατολισμού και στρατηγικές).
- Συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων, χρήση «ημικών» τεχνικών.
- Διεξαγωγή διαχρονικών ερευνών για την αποσαφήνιση των επιπολιτισμικών από τις αναπτυξιακές μεταβλητές.
- Θεωρητική θεμελίωση πάνω στη βάση ερευνητικών υποθέσεων αξιοποιώντας τα κοινωνιοψυχολογικά μοντέλα και τα συνθετικά εξηγητικά σχήματα (Motti-Stefanidi et al., 2012).